

2002-ųjų metų LLRI darbai ir pasiekimai

Būsto politika. Šiuo metu būsto problematika yra aktuali daugeliui šalies gyventojų. Valdžios institucijos, siekdamos pagerinti gyventojų būsto ir gyvenamosios aplinkos sąlygas, ruošia naujus būsto politiką reglamentuosiančius dokumentus. Vienas iš jų - **Taupymo būstui ir būsto kreditavimo įstatymo projektas**, kuris „nustato teisinius pagrindus valstybės skatinamai taupymo būstui ir būsto kreditavimo sistemai“. Įstatymo projektas buvo parengtas pagal kai kuriose užsienio šalyse įdiegtos „Bausparkassen“ sistemos principus. LLRI išnagrinėjo šį įstatymo projektą ir valdžios institucijų, finansų sektoriaus ir verslo organizacijų atstovams bei specialistams, nagrinėjantiems šią temą, pateikė analitinę medžiagą, kurioje aprašė Lietuvoje siūlomo įdiegti modelio principus ir apibendrintą pasaulio praktiką. Taip pat buvo pateiktos LLRI išvados dėl prognozuojamų kaštų visuomenei, atskirų grupių naudos, paslėptų pavojų, įtakos finansų ir būsto rinkai. Išnagrinėję „Bausparkassen“ sistemos principus ir jos praktinį pritaikymą Centrinėje ir Rytų Europoje, LLRI ekspertai padarė išvadą, kad svarbiausi šiai sistemai keliami tikslai negali būti praktiškai pasiekiami ir kad jos pasekmės būtų dideli kaštai visuomenei ir neigiama įtaka rinkai. Tęsdamas darbą LLRI liepos 5 d. surengė apskritojo stalo diskusiją apie taupymą būstui ir kontraktinio taupymo (vadinamosios „Bausparkassen“) sistemos tikslingumą. Renginyje dalyvavę valdžios institucijų, finansų sektoriaus ir verslo organizacijų atstovai bei šios srities specialistai aptarė „Bausparkassen“ sistemos principus ir pagal šiuos principus parengto Taupymo būstui ir būsto kreditavimo įstatymo projekto nuostatas. Pranešimus apie šios būsto kreditavimo sistemos problematiką renginyje skaitė Lietuvos būsto projekto konsultantas Douglas B. Diamond, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto narys Artur Plokšto ir LLRI ekspertas Andrius Bogdanovičius.

Detaliai išnagrinėjęs minėtą Taupymo būstui ir būsto kreditavimo įstatymo projektą, valdžios institucijoms LLRI pateikė pastabas dėl jo tikslingumo. Instituto nuomone, kontraktinio taupymo sistemos įdiegimas neatneštų pageidaujamų rezultatų ir taptų našta valstybės biudžetui, todėl šios idėjos reikėtų apskritai atsisakyti, o projekto svarstymą sustabdyti iki tol, kol bus atlikta skirtingų būsto kreditavimo formų palyginamoji analizė ir parengta Nacionalinė būsto strategija. Jei vis dėlto būtų nuspręsta, kad kontraktinio taupymo modelis Lietuvai reikalingas, LLRI ekspertai pateikė konkrečius pasiūlymus kaip tobulinti projektą. Vyriausybei pareiškus neigiamą nuomonę dėl kontraktinio taupymo (vadinamosios „Bausparkassen“) sistemos diegimo tikslingumo ir Taupymo būstui ir būsto kreditavimo įstatymo projektą pradėjus svarstyti Seime, LLRI savo pastabas dėl minėto įstatymo tikslingumo pateikė Seimui. LLRI ekspertai taip pat dalyvavo projekto svarstyme Seimo Ekonomikos komitete ir nurodė neigiamas šio modelio diegimo pasekmes.

LLRI taip pat išanalizavo **Hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymo projektą**, kuris reglamentuotų naują būsto kreditavimo instrumentą – hipotetinį kreditavimą. LLRI ekspertai, iš esmės pritardami šiam būsto kreditavimo modeliui, akcentavo kelis projekto trūkumus: galimybė verstis hipotekiniu kreditavimu ir hipotekinių obligacijų leidimu numatyta tik kredito įstaigoms, nustatyti apribojimai kredito gavėjų ratui ir kredito panaudojimo paskirčiai, išskeltas pernelyg griežtas hipotekinio kredito dydžio ir įkeičiamo turto vertės santykio reikalavimas. LLRI nuomone, šios projekto nuostatos užprogramuotų hipotekinių obligacijų rinkos seklumą, mažą likvidumą ir dirbtinai susiaurintų hipotekinių kreditų teikėjų ir naudotojų ratą. LLRI pasiūlė sušvelninti minėtus apribojimus ir taip sudaryti palankesnes galimybes Lietuvoje įdiegti lankstesnį ir Lietuvos sąlygoms tinkamesnį hipotekinio kreditavimo modelį (nei kontraktinio taupymo sistema). Rugsėjo 30 d. surengtoje spaudos konferencijoje LLRI dar kartą atkreipė dėmesį į kontraktinio taupymo sistemos trūkumus ir neigiamas pasekmes Lietuvai ir pristatė hipotetinio kreditavimo sistemos privalumus ir siūlymus dėl jos tobulinimo. Ekspertų teigimu, įvestas kontraktinio taupymo modelis užkirstų kelią kur kas efektyvesnės ir valstybės lėšų nereikalaujančios hipotekinio kreditavimo sistemos diegimui Lietuvoje.

Darbo grupė, rengusi Hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymo projektą, atsižvelgė į LLRI pasiūlymus ir atsisakė riboti kredito gavėjų ratą ir kredito panaudojimo paskirtį. LLRI išanalizuotas įstatymo projektas šiuo metu svarstomas Seime. 2002 m. lapkričio 14 d. LLRI surengė seminarą „Ar lengva tapti nekilnojamojo turto savininku? Naujos kreditavimo galimybės ir senų biurokratinių problemų sprendimas“, kuriame dar kartą akcentavo projekto trūkumus: galimybė verstis hipotekiniu kreditavimu ir hipotekinių obligacijų leidimu numatyta tik kredito įstaigoms.

Remdamasis 2002 m. liepos 9-24 d. atliktu tyrimu (kurio metu apklausti 2998 namų ūkiai), LLRI parengė **Lietuvos namų ūkių tyrimo analizę**. Šia analize buvo siekta išsiaiškinti Lietuvos namų ūkių pajamas ir išlaidas, lūkesčius dėl ekonominės padėties pokyčių, išlaidų prioritetus, būsto sąlygas, norą ir pastangas jas pagerinti, požiūrį į komercinius kreditus ir valstybės būsto politiką. LLRI parengta Lietuvos namų

ūkių tyrimo analizė tapo svarbia Būsto strategijos projekto, kuris šiuo metu ruošiamas Aplinkos ministerijoje, dalimi, teikiančia išsamią informaciją siūlantiems būsto politikos sprendimus.

LLRI kartu su Urban Institute (JAV) vykdydamas **Būsto paramos programų vertinimo projektą**, analizavo esamą padėtį būsto paramos srityje. Aplinkos ministerijoje įvyko du tarpiniai rezultatų pristatymai. Tyrimo medžiagoje pateikti LLRI ekspertų pasiūlymai įtraukti į ruošiamą Būsto strategijos projektą.

LLRI tikisi, jog šie darbai prisidės sudarant geresnes sąlygas finansų ir būsto rinkai, didinant valstybės dalyvavimo formų efektyvumą ir tikslingumą.

Darbo santykiai. Seimui svarstant **Darbo kodekso projektą**, LLRI ekspertai aktyviai dalyvavo Socialinių reikalų ir darbo komiteto posėdžiuose ir akcentavo darbo santykių liberalizavimo būtinybę. Atnaujinę savo pastabas ir pasiūlymus pagal paskutinius šio komiteto pataisymus, ekspertai vėl pateikė išsamų pastabų paketą dėl Darbo kodekso projekto. LLRI taip pat išsiuntė laiškus Seimo nariams, kuriuose atkreipė dėmesį į kintančias rinkos sąlygas ir paragino palikti kuo daugiau susitarimo laisvės tarp darbuotojo ir darbdavio. Darbo kodekso priėmimo metu, norėdamos išreikšti susirūpinimą dėl ketinamo priimti Darbo kodekso projekto, LLRI ir dar devynios organizacijos kreipėsi į Lietuvos Prezidentą ir Seimo narius, akcentuodamos žalingas projekto nuostatas ir jų įtaką Lietuvos ekonomikai ir žmonėms. Kreipimosi autoriai paragino Seimo narius nepriimti siūlomo Darbo kodekso projekto, o Lietuvos Respublikos Prezidentą - vetuoti Darbo kodeksą, jei jis vis dėlto bus priimtas. Gegužės 21 d. LLRI surengė spaudos konferenciją „Naujasis Darbo kodeksas - nedarbo katalizatorius“, kurioje apžvelgė ydingas Darbo kodekso projekto nuostatas ir dar kartą akcentavo, kokią įtaką jos turės ieškantiems darbo ir dirbantiems žmonėms bei ūkio plėtrai. LLRI ekspertai nemažai diskutavo šia tema radijo ir televizijos laidose, buvo publikuojami straipsniai (Remigijaus Šimašiaus straipsnis „Kryžkelė ties Darbo kodeksu: socializmas, kapitalizmas ar Europos Sąjunga?“, spausdintas „Klaipėdoje“ ir „Aukštaitijos verslo balse“ bei kiti). Vis dėlto Darbo kodeksas buvo priimtas ir daugelis ydingų nuostatų jame liko.

Dereguliacija

Civilinis kodeksas. Seimo nario Algimanto Matulevičiaus inicijuotas **Civilinio kodekso 6.929 straipsnio pakeitimo** įstatymo projektas siekė panaikinti šiuo metu galiojančias kodekso nuostatas, kuriomis formaliai draudžiamas atsiskaitymas grynaisiais pinigais. LLRI ekspertai siūlė patobulinti įstatymo projektą ir leisti visiems fiziniams ir juridiniams asmenims laisvai atsiskaityti tiek grynaisiais, tiek ir negrynaisiais pinigais, neribojant sumos. Deja, įstatymo projektą svarstęs Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas pasiūlymui nepritarė, motyvuodamas tuo, jog „atsiskaitymų santykiai nėra vien atsiskaitančiųjų subjektų privatus dalykas“. Vėliau įstatymo projektas buvo atsiimtas.

Taip pat valdžios atstovai ir toliau bandė reguliuoti įmonių tarpusavio santykius, nepasitikėdami net savo pačių sukurtais teisės aktais, jau reglamentuojančiais šiuos santykius. Ūkio ministerijai paruošus **Mokėjimų, vykdomų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymo projektą**, LLRI atkreipė dėmesį, kad juo reglamentuojami klausimai, kurie iš esmės jau yra sureguliuoti Civilinio kodekso normomis. Todėl kyla klausimas, ar apskritai reikalingas specialus palūkanų mokėjimo reglamentavimas, kurį numatoma įtvirtinti nauju įstatymu. Aiškinamajame rašte būtinumas kurti atskirą įstatymą, reglamentuojantį atsiskaitymus komerciniuose sandoriuose, grindžiamas ES reikalavimais ir konkrečia direktyva 2000/35/EEB, kuri numato detalią palūkanų už pavėluotus mokėjimus skaičiavimo tvarką. Tačiau LLRI pabrėžė, jog, nepaisant šios aplinkybės, į naujojo įstatymo projektą perkeliama ne visai tikslūs minėtos direktyvos reikalavimai ir nėra pasiekiami Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės derinimo tikslai. Šiuo metu diskusijos dėl parengto projekto yra persikėlusios į Seimą.

Stybos ir žemės įsigijimas. LLRI ekspertai nuolat seka ir analizuoja stybos verslą reglamentuojančius teisės aktus ir teikia pasiūlymus Saulėtekio komisijos **Stybos reguliavimo ir žemės įsigijimo laikinajai darbo grupei**. Naujausios šiai grupei pateiktos pastabos - dėl žemės ir teritorijų planavimo, kuriomis siūloma panaikinti galiojančius žemės nuomos apribojimus, supaprastinti detaliojo plano rengimo ir tvirtinimo procedūrą bei kultūros vertybių tvarkymo priežiūrą. Į dalį LLRI pasiūlymų Saulėtekio komisija atsižvelgė ir pateikė Vyriausybės svarstymui. Balandžio mėnesį Vyriausybė nutarimu patvirtino verslo sąlygų gerinimo priemonių stybų reguliavimo ir žemės įsigijimo srityse įgyvendinimo grafiką. Į jį buvo įtraukti šie LLRI pasiūlymai: teisės aktais nustatyti aiškius kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų reglamentuotas visuomenės ir piliečių interesų derinimas teritorijų planavimo dokumentų rengimo procese, bei patobulinti teritorijų planavimo dokumentų derinimo su visuomene tvarką taip, kad visuomenė turėtų geresnes galimybes laiku sužinoti apie projektų derinimo pradžią; parengti naujos

redakcijos Teritorijų planavimo įstatymo projektą, aiškiai apibrėžiant, kada savivaldybė iš statytojo gali reikalauti išplėtoti jai priklausančią infrastruktūrą, kaip būtų sprendžiami nuosavybės klausimai; patobulinti galiojančią valstybei priklausančios žemės įvertinimo metodiką, numatant periodišką (pvz., kasmet) nustatytą žemės įvertinimo koeficientų persvarstymą ir palaipsniui pereiti prie valstybinės žemės įvertinimo pagal Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymą; supaprastinti nekilnojamojo kultūros vertybių priežiūros, naudojimo ir tvarkymo reikalavimus. Visi teisės aktų pakeitimai turėjo būti pateikti Vyriausybei dar 2002 metais.

LLRI taip pat išnagrinėjo **Kultūros ministerijos parengtus nekilnojamojo kultūros vertybių tipinius apsaugos reglamentus**, kurie nustato šių vertybių naudojimo ir tvarkymo reikalavimus. LLRI pasiūlė dokumentą rengusiai institucijai aiškiau apibrėžti vertinga laikytinos statinio dalies ir elemento sąvoką ir atsisakyti reikalavimo savininkui atlikti statinio ekonominio naudingumo įvertinimą, jei jis nori pakeisti statinio paskirtį. Tokios nuostatos gali sudaryti papildomų suvaržymų statybos verslui ir nekilnojamojo turto savininkams. Deja, Vyriausybė neatsižvelgė į LLRI siūlymus dėl minėtų reglamentų.

Birželio 4 d. LLRI prezidentas Ugnius Trumpa dalyvavo Gdanske, Lenkijoje, vykusiame regioniniame simpoziume „Turto įkeitimo sistemos įtaka penkioms pereinamosios ekonomikos šalims“, kuriame atstovai iš Lenkijos, Lietuvos, Bulgarijos, Albanijos ir Vengrijos pasidalijo patirtimi apie įkeitimo sistemų savo šalyse plėtrą ir ateitį. U. Trumpa skaitė pranešimą apie turto įkeitimo reformą Lietuvoje ir jos įtaką. Šis pranešimas parentas studija, kurią LLRI atliko vykdydamas bendrą su East-West Management institutu projektą „**Ekonominės turto įkeitimo sistemos reformos Lietuvoje įtaka**“.

Pastaruoju metu suaktyvėjusi nekilnojamo turto rinka dar labiau išryškino nekilnojamojo turto registro sistemos trūkumus. Nepaisant to, jog nekilnojamo turto registras yra vienas iš geriausiai techniškai sutvarkytų registru Lietuvoje, nekilnojamo turto pirkėjai ir pardavėjai ir šiandien susiduria su ilgomis ir brangiomis nekilnojamo turto registravimo procedūromis, kurias būtina įveikti perkant, parduodant nekilnojamojo turto ir (ar) jį įkeičiant. Siekdamas didinti nekilnojamojo turto ir teisių į jį registravimo bei šio turto įkeitimo sistemų efektyvumą, LLRI pradėjo projektą „**Nekilnojamojo turto registravimo ir įkeitimo sistemos Lietuvoje**“. Jo metu buvo analizuojamos Lietuvos nekilnojamojo turto registravimo ir jo įkeitimo sistemos bei procedūros išsilyjant ir užstatant gyvenamąjį būstą, vertinamas esamų sistemų ir procedūrų efektyvumas, privalumai ir trūkumai bei Nekilnojamojo turto ir Hipotekos registru veiklos įtaka kreditavimui. LLRI taip pat palygino Lietuvoje veikiančią registru sistemą su kitomis galimomis sistemomis ir formuluoja pasiūlymus, kurių įgyvendinimas padėtų turto ir jo įkeitimo registravimo sistemas paversti gyvybingomis, saugiomis, efektyviomis ir prisidėtų prie lengvesnių būsto kreditavimo procedūrų. 2002 m. lapkričio 14 d. LLRI surengtame seminare „Ar lengva tapti nekilnojamojo turto savininku? Naujos kreditavimo galimybės ir senų biurokratinių problemų sprendimas“ buvo aptarti galimi nekilnojamojo turto registro sistemos tobulinimo sprendimai, kurie turėtų palengvinti nekilnojamojo turto pirkimą-pardavimą ir padėtų bankams greičiau suteikti paskolas, o žmonėms ir įmonėms – lengviau įsigyti nekilnojamojo turto. LLRI ketina ir toliau dirbti šioje srityje ir siūlyti esminius registru sistemos pakeitimus.

Muitinės. Nuo 2001 metų LLRI ekspertai dalyvauja **Muitinės konsultacinio komiteto veikloje** ir teikia pasiūlymus, kaip palengvinti muitinės procedūras gyventojams ir įmonėms. Tačiau ypatingų rezultatų pasiekti nepavyksta, nes komisijos veikla apsiriboja tik informacijos apsikeitimu ir nėra priimami sprendimai dėl konkrečių teisės aktų pakeitimų. Muitinės konsultacinis komitetas, svarstydamas muitinės procedūrų supaprastinimą, atsižvelgė į dalį LLRI pasiūlymų.

LLRI taip pat parengė ir pateikė pastabas dėl muitinės procedūrų supaprastinimo **Saulėtekio komisijos Tranzito ir muitinės formalumų laikinajai darbo grupei**, kuri šias pastabas vis dar svarsto. Į laikinosios darbo grupės problemų sprendimo įgyvendinimo grafiką įtraukti šie instituto pasiūlymai: supaprastinti prekių pavyzdžių įvežimą į Lietuvos Respubliką, ūkio subjektų patikimumo statuso suteikimo tvarką ir muitinės sandėlių veiklos reglamentavimą.

Kai kurias ydingas muitinių procedūrų nuostatas pripažįsta ir teisinės institucijos. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėjų kolegija nusprendė, kad Muitinės kodekso nuostatos, leidžiančios muitininkams patiems nustatyti importuojamų prekių vertę ir nuo jos skaičiuoti pridėtinės vertės mokestį bei muitą, prieštarauja LR Konstitucijai. Muitinės kodeksas su šia nemažai abejonių sukėlusia ir LLRI ne kartą kritikuota formuluote buvo Seimo patvirtintas dar 1996 metais.

2003 m. sausio 1 dieną Lietuvoje pradėjo galioti nauja telekomunikacijų įrenginių importo tvarka, kurioje numatyta nebereikalauti leidimų ES reikalavimus atitinkantiems telekomunikacijų įrenginiams įvežti. Taip pat panaikinti administraciniai mokesčiai ir pripažįstami ES šalyse išduoti atitikties dokumentai. Pradėjus galioti naujajai importo tvarkai, įvežti į Lietuvą mobiliojo ryšio telefono aparatus, automobilių

apsaugos sistemas, analoginius ir skaitmeninius telefono aparatus, faksus, modemus ir kitus įrenginius tapo gerokai paprasčiau. LLRI ekspertai ne kartą pasisakė už šios importo procedūros supaprastinimą ir kvietė atsakingas valdžios institucijas atsisakyti verslo suvaržymų šioje srityje.

Tabako ir alkoholio kontrolė. Birželio 11 d. Seimas priėmė naujas **Tabako kontrolės įstatymo pataisas**, kuriomis nebereikalaujama kasmet atnaujinti tabako gamybos, importo ir didmeninės prekybos licencijų. Reikia paminėti, kad LLRI siūlė valdžios institucijoms naikinti licencijų perregistravimą dar nuo 1998 metų.

Pritardamas Lietuvos Prezidento sprendimui vetuoti **Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas**, kuriomis uždraudžiama išorinė alkoholio reklama, LLRI išplatino kreipimąsi į Seimo narius. Jame atkreipė dėmesį, jog tokio draudimo priėmimas būtų dar vienas žingsnis informacijos ir pasirinkimo laisvės ribojimo link, pažeistų vartotojų ir gamintojų interesus, o praktiškų rezultatų neatneštų. Institutas paragino Seimo narius dar tobulinti Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas ir atsisakyti išorinės alkoholio reklamos apribojimo kaip žalingo ir norimų rezultatų neatnešančio reguliavimo. Antrą kartą balsuodamas dėl šio įstatymo priėmimo, Seimas atsisakė išorinės alkoholio reklamos draudimo silpniesiems alkoholiniams gėrimams.

Licencijavimas. Pastaraisiais metais buvo įgyvendinta kai kurių licencijavimo teisinės bazės pakeitimų. Tačiau esminės problemos lieka neišspręstos. Todėl LLRI ekspertai dar kartą apžvelgė ūkinės-komercinės veiklos licencijavimo reglamentavimo ir licencijavimo procedūrų ypatumus, sukuriančius korupcijos ir piktnaudžiavimo tarnyba prielaidas, ir pateikė valdžios institucijoms pasiūlymus dėl licencijavimo reformos principų. LLRI ekspertai dalyvavo darbo grupės, nagrinėjančios licencijavimo reglamentavimą, veikloje ir pateikė LLRI siūlomus licencijavimo principus, kurie leistų užtikrinti nuoseklumą pertvarkant dabartines licencijavimo taisykles ir procedūras bei apsaugoti nuo eklektiškų ir nepagrįstų sprendimų

Energetika. Po to, kai Seimas grąžino Vyriausybei tobulinti jos rengtą **Energetikos įstatymo projektą**, LLRI ekspertai dalyvavo darbo grupės posėdžiuose ir dar kartą pateikė savo pastabas. Institutas siūlė įstatymais neriboti konkurencijos veikimo energetikos rinkoje ir atsisakyti nereikalingų veiklos suvaržymų. Projekto rengėjai atsižvelgė į dalį LLRI pasiūlymų ir įstatymo projekte panaikino energijos perdavimo ir skirstymo įmonių veiklos teritorinį zonavimą, teisę ne įstatymu nustatyti reguliuojamas energetikos kainas ir kainų reguliavimo principus.

Be to, Vyriausybei ir Ūkio ministerijai LLRI pateikė nuomonę dėl **Gamtinių dujų įstatymo 5 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo** projekto. Jame siūlyti du nauji apribojimai: 1) licencijos bet kokiam dujų tiekimui, o ne tiekimui reguliuojamiems vartotojams, kaip yra dabar; 2) susiaurinamas subjektų, galinčių naudotis perdavimo sistema, sąrašas (vietoje laisvųjų vartotojų nustatant įmones, naudojančias dujas kaip žaliavą, ir išbraukiant paskirstymo įmones). Po LLRI išsakytų pastabų Vyriausybės posėdyje buvo pritarta tik Gamtinių dujų įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui ir atsisakyta susiaurinto įmonių, besinaudojančių perdavimo sistema, sąrašo. Ekspertas Remigijus Šimašius radijuje ne kartą išsakė kritiškas pastabas dėl Gamtinių dujų įstatymo projekto, numatantis reikalavimą visiems dujų tiekėjams įsigyti licencijas.

Seimui nagrinėjant **Nacionalinės energetikos strategijos projektą**, jo svarstymuose dalyvavo ir LLRI ekspertai. Iš principo pritardamas Nacionalinės energetikos strategijos siūlomai kryptčiai liberalizuoti energetikos sektorių ir privatizuoti didelę dalį energetikos įmonių, LLRI pateikė savo pastabas dėl energetikos strategijos, pasiūlydamas, kaip energetikos sritį būtų galima nuosekliau ir vartotojams bei rinkos santykiams naudinga linkme dereguluoti, privatizuoti ir atverti tarptautinei konkurencijai.

Įmonių teisė. Ūkio ministerijai institutas pateikė nuomonę dėl ketinamo ruošti naujo **Individualių (personalinių) įmonių įstatymo projekto**, siūlydamas apsvarstyti būtinybę išlaikyti individualios įmonės statusą ir galimybę pakeisti/papildyti įmonių įstatymą neinicijuojant atskiro įstatymo priėmimo. Vėliau LLRI išnagrinėjo Ūkio ministerijos paruoštą Individualių įmonių įstatymo projektą ir pateikė įstatymo projekto ekspertizę, kurioje siūlo liesti vienam asmeniui turėti kelias individualias įmones ir leisti reorganizuoti individualias įmones tiek jungimo, tiek skaidymo būdu.

Taip pat pateikti pasiūlymai dėl Akcinių bendrovių įstatymo projekto, lizingo reglamentavimo liberalizavimo Civiliniame kodekse, draudimo atsiskaityti grynaisiais pinigais ir kt. **Saulėtekio komisijos Įmonių teisinės formas reglamentuojančių tiesės aktų taikymo laikinajai darbo grupei**, kuri šias pastabas vis dar svarsto.

Džiugu, jog Seimas priėmė LLRI ekspertų inicijuotas **Firmų vardų įstatymo pataisas**, leisiančias laisviau sudaryti ir registruoti įmonių ir bendrovių vardus. Pagal priimtus pakeitimus, leidžiama

registruoti ir iš raidžių, skaitmenų ar jų derinių sudarytus bendrovės vardus, kurie negali būti suprantami kaip žodžiai, tačiau suprantami kaip firmos vardas ir neklaidina visuomenės. Taip pat nuspręsta, jog sudarant ir naudojant bendrovės vardą nuo šiol reikės atsižvelgti tik į lietuvių bendrinės kalbos normas ir nebereikės laikytis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos reikalavimų.

Taip pat Ūkio ministerijai institutas pateikė pastabas dėl **Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto**. LLRI pasiūlė atsisakyti daugelio nereikalingų apribojimų: dėl akcininkų skaičiaus uždariose akcinėse bendrovėse; dėl kreditoriaus rato ir palūkanų normos; dėl pelno paskirstymo dividendams, tantjemoms ir darbuotojų premijoms ir dėl kitų akcinių bendrovių veiklos suvaržymų. Rengdama Akcinių bendrovių įstatymo projektą, Ūkio ministerija atsižvelgė į dalį LLRI pasiūlymų ir į įstatymo projektą įtraukė tokias nuostatas: atsisakyta riboti bendrovės steigėjų ir akcininkų skaičių ir bendrovės skolinimosi dydį, įtvirtinta balsavimo formų įvairovė, taip pat panaikintas ribojimas bendrovėms skirstyti premijas ir tantjemas. Ūkio ministerijai toliau redaguojant šį projektą, LLRI dar kartą teikė siūlymus dėl jo tobulinimo: atsisakyti draudimo bendrovei, skolinantis lėšas iš savo akcininkų, įkeisti jiems savo turtą; numatyti, kad visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimas gali būti apskūstas teismui ne vėliau kaip per trisdešimt dienų nuo sprendimo priėmimo dienos; labiau akcentuoti aplinkybę, kad balsavimas galimas ne tik raštu, užpildant bendrąjį balsavimo biuletenį, bet ir kitomis įstatymo leidžiamomis formomis; suderinti tarpusavyje prieštaraujančius straipsnius dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo teisės; atsisakyti draudimo perleisti nevysiškai apmokėtas akcijas. Siekiant išvengti smulkiųjų akcininkų piktnaudžiavimo savo teisėmis, LLRI ekspertai teigiamai įvertino Ūkio ministerijos inicijuojamą Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimą, kuriuo siūloma įtvirtinti, kad akcininkų mažuma yra laikoma ne mažiau kaip 10 proc. įmonės balsų skaičiaus turintys asmenys. Viena vertus, kiekvienas bendrovės akcininkas turėtų turėti lygias teises, antra vertus, būtina nustatyti ribą, kiek akcininkų reikia daryti įtaką priimant sprendimus, kad bendrovės valdymui bei veiklai reikalingi sprendimai būtų priimami operatyviai.

Seimo Biudžeto ir finansų komitetas, svarstydamas **Finansų įstaigų įstatymo projektą**, pritarė tokiems LLRI pasiūlymams: lizingo sąvoką suderinti su Civiliamame kodekse esančia finansų įstaigos sąvoka; leisti visoms finansų įstaigoms teikti finansines paslaugas ir užsienio valiuta; leisti finansų įstaigoms vykdyti ir kitą, ne tik finansinių paslaugų veiklą ir iš jos gauti 10 proc. visų įmonės pajamų bei gauti papildomų pajamų iš joms nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo.

Instituto ekspertai išnagrino ir **Įmonių bankroto įstatymo pataisas** bei atkreipė dėmesį į abejonių keliančias nuostatas, kurias numatomas įteisinti: dėl įmonės vadovo ir savininkų atsakomybės bei suinteresuotų asmenų teisės apmokėti teismo bei administravimo išlaidas, dėl teismo atsakymo kelti bankroto bylą. Deja, Seimo komitetai į LLRI pastabas neatsižvelgė.

Informacinės technologijos. Dalyvaudami **Saulėtekio Informatikos ir telekomunikacijų laikinosios darbo grupės** veikoje, LLRI ekspertai pateikė trukdžių informacinių technologijų ir telekomunikacijų verslams sąrašą ir pasiūlymus, kaip tuos trukdžius pašalinti. Daugumai šių pasiūlymų buvo pritarta Saulėtekio priežiūros komisijos posėdyje, juos rengiamasi teikti Vyriausybės svarstymui.

LLRI viceprezidentė Guoda Steponavičienė taip pat dalyvavo darbo grupės **Elektroninio parašo įstatymo pakeitimo įstatymui** ruošti veikloje. Šiuo įstatymo projektu buvo siekiama praplėsti e. parašo naudojimo galimybes rinkoje. Įstatymo projektas birželio 6 d. Seime buvo priimtas. Vėl atnaujinus e. parašo reglamentavo klausimą, G.Steponavičienė dalyvauja darbo grupėje prie Seimo Informacinės visuomenės plėtros komiteto, rengiančioje naują Elektroninio parašo įstatymo redakciją. Šiuo metu darbo grupėje vyksta diskusijos, ar turi egzistuoti valstybinis el. parašo sertifikavimo centras. LLRI nuomone, reikia palikti galiojančią įstatymo nuostatą, jog el. parašo sertifikavimo paslaugoms atsirasti, rinkos dalyviai, kuriems jis yra reikalingas, šias paslaugas sukurtų patys.

Taip pat pateiktos LLRI pastabos dėl Informacinės visuomenės plėtros komiteto parengtų reikalavimų kvalifikuotus sertifikatus sudarantiems sertifikavimo paslaugų teikėjams, dėl Vilniaus miesto žinių ekonomikos plėtros strateginio plano ir dėl Valstybės registru integralios sistemos kūrimo strategijos projekto. Į dalį LLRI pasiūlymų dėl Strategijos atsižvelgta.

Dalyvauta **e. valdžios koncepcijos** rengimo darbo grupės veikloje - parengtos ir pateiktos LLRI pastabos ir pasiūlymai elektroninės valdžios koncepcijos projektui. 2002 m. gruodžio 31 d. Vyriausybės patvirtintoje Elektroninės valdžios koncepcijoje atsižvelgta į daugumą LLRI pasiūlymų, kurių esmė – išlaikyti dokumento projekte įtvirtintus el. valdžios projektų decentralizacijos ir komercializacijos principus. Koncepcijos rengėjams nepavyko išvengti nemažai nereikalingų bei populistinių nuostatų ir institucinės priežiūros sureikšminimo. Pastarosios nuostatos gali sudaryti prielaidas centralizuoti el. valdžios projektų valdymą ir vykdymą.

Seimo Informacinės visuomenės plėtros komitetui svarstant **Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo** pakeitimo įstatymo projektą, LLRI parengė ir pristatė ekspertizę dėl atlyginimų autoriams reglamentavimo, kurioje argumentuojama, kodėl įstatymo projekte numatytas tuščių laikmenų ir atgaminančios aparatūros apmokestinimas yra netinkamas, ir pateikė kitus atlyginimų autoriams reglamentavimo būdus, besiremiančius tradiciniu nuosavybės teisės supratimu ir moderniomis technologijomis, leidžiančiomis šias teises apsaugoti.

Integracija į ES. Tęsdamas projektą **“Lietuvos integracija į ES Bendrąją rinką: reguliavimo poveikis Lietuvos ūkiui”** LLRI atliko tyrimą chemijos pramonės srityje “AB Achema veiklos pokyčių integruojantis į Europos Sąjungą studija”. Studijoje išanalizuoti Lietuvos ir ES teisės aktai, reglamentuojantys chemijos pramonės veiklą pagal atskiras sritis, įvertinti Lietuvoje vykstantys ekonominės-teisinės aplinkos pokyčiai ir jų įtaka įmonės veiklai. Tyrime pagrindinis dėmesys skirtas įvertinti prekybos, transporto, energetikos, mokesčių, socialinės ir aplinkos politikos nuostatų, galiojančių ES, taikymą Lietuvoje. Taip pat LLRI atliko tyrimą ir statybų pramonės srityje. Studijoje buvo išanalizuoti Lietuvos ir ES teisės aktai, reglamentuojantys statybos pramonės veiklą.

Be to, LLRI parengė studiją apie ekonominį reguliavimo poveikį Lietuvai stojant į Europos Sąjungą Pasaulio banko knygai **“Lithuania: Readiness for EU Integration”**.

Apie integracijos pasekmes ir jų vertinimo poreikį ekspertai taip pat aktyviai pasisakė ir žiniasklaidoje, ir įvairiose konferencijose bei diskusijose: straipsnyje „Prekyba su ES – dažnai pamirštama nauda vartotojams“ ekspertas Ramūnas Vilpišauskas dar kartą priminė Lietuvos užsienio prekybos liberalizavimo naudą; straipsnyje „Kas ir kiek turi mokėti už kelius?“ LLRI viceprezidentė Guoda Steponavičienė pasakojo apie ES transporto politiką ir reikalavimus dėl mokesčio už kelius; straipsnyje „Stojimas į ES atveria naujas galimybes dirbantiems“ ekspertas Remigijus Šimašius rašė apie vieną iš ES laisvių - laisvą žmonių judėjimą – ir jo naudą Lietuvos gyventojams; apie lėtai vykstančią realią ekonominę integraciją publikuotas LLRI viceprezidentės Rūtos Vainienės straipsnis „Kada gyvensime kaip Europos Sąjungoje?“. Ekspertas Ramūnas Vilpišauskas taip pat komentavo svarbiausius Europos Sąjungos įvykius ir jų pasekmes Lietuvai.

Birželio 19 d. vyko LLRI konferencija **„Diskusija apie Europos ateitį: Lietuvos požiūris“**, kurią rėmė Europos Komisijos Delegacijos Lietuvoje PHARE mažųjų projektų programa. Konferencijos tikslas - pristatyti Lietuvos visuomenei ir politikams LLRI poziciją dėl pagrindinių Europos Konvente aptariamų klausimų ir suteikti papildomą postūmį diskusijoms Lietuvoje apie ES ir Lietuvos narystę joje. Konferencijoje dalyvavo ES reikalų specialistai, politikai, akademinė visuomenė, žiniasklaida.

Taip pat LLRI parengė studiją „Diskusija apie ES ateitį: Lietuvos požiūris“, kurioje pristatoma šiuo metu ES aptariamų klausimų analizė ir pateikiamos rekomendacijos, kaip reaguoti į pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria naujus narius besirengianti priimti ES. Tai pirmas toks išsamus analize pagrįstų rekomendacijų rinkinys, pateiktas Lietuvoje reaguojant į kvietimą dalyvauti diskusijoje dėl Europos ateities. Studija parengta lietuvių ir anglų kalbomis ir buvo pristatyta Lietuvos ir ES valdžios institucijoms bei Konvento dėl Europos ateities organizatoriams.

Kapitalo rinka. LLRI ekspertai, dalyvaudami **Saulėtekio Įmonių finansavimo instrumentų ir kapitalo rinkos aktyvinimo laikinosios darbo grupės** veikoje, teikė pasiūlymus, kaip aktyvinti kapitalo rinką Lietuvoje.

LLRI inicijavo plačią diskusiją apie vertybinių popierių rinkos plėtros galimybes, **Nacionalinės vertybinių popierių biržos privatizavimo** būtinumą. Tiek žiniasklaidoje, tiek kreipimesi į valdžios institucijas LLRI ekspertai akcentavo, jog vertybinių popierių ateitis, jos gyvybingumas gali būti siejamas tik su globalizacijos procesais, integracija į pasaulio kapitalo judėjimą, o Nacionalinės vertybinių popierių biržos privatizavimas taptų dideliu postūmiu tai pasiekti. Toliau tęsdamas diskusiją apie vertybinių popierių rinkos plėtros galimybes, Nacionalinės vertybinių popierių biržos privatizavimo būtinumą, balandžio 16 d. institutas surengė apskritojo stalo diskusiją. Renginyje vertybinių popierių rinkos dalyviai, ekspertai, politikai ir tarptautinių institucijų atstovai aiškinosi, kodėl, nepaisant daugelio iniciatyvų išjudinti vertybinių popierių rinką, Lietuvoje nesulaukta adekvataus postūmio rinkos plėtrai, kodėl Lietuvoje nepopuliaros korporatyvinio valdymo tradicijos ir kokie žingsniai leistų vertybinių popierių rinkai atlikti savo funkcijas – teikti efektyvaus kapitalo pasiskirstymo paslaugą. Taip pat aptartos vertybinių popierių rinkos globalizacijos ir Nacionalinės vertybinių popierių biržos privatizavimo perspektyvos. Diskusijos išvados buvo apibendrintos rezoliucijoje ir išplatintos diskusijos dalyviams.

Mokesčiai. LLRI atidžiai seka Lietuvos mokesčių sistemos pokyčius ir jų įtaką žmonių gerovei: analizavo mokesčius reglamentuojančius teisės aktus, aktyviai dalyvauja **Saulėtekio Mokesčių laikinosios darbo grupės veikoje**, o viešose diskusijose nuolat akcentuoja mokesčių mažinimo svarbą. Mokesčiai. Saulėtekio Mokesčių laikinosios darbo grupėje buvo svarstyti Pelno mokesčio įstatymo ir jo pakeitimai, Pridėtinės vertės mokesčio ir Akcizų mokesčio įstatymų poįstatyminiai aktai, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo projektas, Paveldėto turto mokesčio įstatymas. Rengdama galutinius teisės aktų projektus, Finansų ministerija atsižvelgė į daugelį laikinosios darbo grupės pasiūlymų. Taip pat LLRI viceprezidentės Rūtos Vainienės vadovaujama Saulėtekio mokesčių darbo grupė nagrinėjo šias problemas: pajamų natūra apmokestinimo tvarka, lizingo įmonių asociacijos pateiktos lizingo įmonių problemos.

Balandžio 30 d. spaudos konferencijoje „Kas naujo žmonių ir valstybės kišenėse“ LLRI paskelbė **Laisvės nuo mokesčių dieną** - gegužės 4-ąją. 2002 m. vidutinis Lietuvos pilietis turėjo dirbti 123 dienas, kad mokėtų algas valdininkams, išlaikytų krašto apsaugą, neprivatizuotas sveikatos, socialinės apsaugos, švietimo sistemas.

2002 m. gruodžio 5-6 d., Vilniuje LLRI kartu su Fridricho Naumano fondu ir Heritage fondu surengė tarptautinę dviejų dienų konferenciją „**Mokesčių įtaka šalių konkurencingumui. Dešimt metų patirties ir iššūkiai ateičiai**“. Konferencijos globėju buvo Jo Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Renginyje buvo nagrinėjami Baltijos šalių ir Rusijos mokesčių sistemų ypatumai ir pasekmės verslui, investicijoms bei ekonomikos plėtrai, aptartas mokesčių planavimo vaidmuo siekiant konkurencingumo ir šalių politika dėl „mokesčių rojų“, taip pat buvo pristatyta Europos Sąjungos mokesčių teisė ir praktika gvildenant mokesčių harmonizavimo ir konkurencijos klausimus. Renginyje dalyvavo Baltijos šalių ir Rusijos parlamentų nariai, aukšti vyriausybių atstovai, ministerijų pareigūnai, Baltijos, Rusijos ir Europos Sąjungos šalių analitikai ir verslininkai, tarptautinių institucijų ir akademinės bendruomenės atstovai. Į renginį susirinko apie 250 dalyvių.

Gyventojų pajamų mokesčiai. Finansų ministerijai paruošus **Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo** projektą, LLRI parengė ekspertinį projekto įvertinimą ir pateikė pasiūlymus dėl projekto nuostatų tobulinimo, siekiant išvengti dvigubo apmokestinimo ir mokesčių naštos augimo. Vyriausybei pateikus Seimui Finansų ministerijos parengtą Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo projektą, institutas jį išnagrinėjo ir pateikė išsamias pastabas ir pasiūlymus Seimo komitetams ir frakcijoms. LLRI nuomone, pateiktas projektas yra itin painus ir sudėtingas, todėl sunku tikėtis, kad įstatymas bus kokybiškai įgyvendinamas. Be finansinės mokesčio naštos, gyventojus prislėgs didelė netiesioginė šio mokesčio administravimo našta. Todėl institutas siūlė projektą tobulinti maksimaliai supaprastinant apmokestinimo taisykles. LLRI taip pat pasiūlė mažinti maksimalų pajamų mokesčio tarifą, vietoj 33 proc. nustatant 29 proc. ir kuo daugiau pajamų apmokestinant 15 proc. tarifu. Per visą įstatymo projekto svarstymo laikotarpį LLRI vykdė aktyvią ir plačią viešumo kampaniją: apie projektą LLRI viceprezidentė Rūta Vainienė kalbėjo interviu „Ar verta valdžiai kirsti šaką, ant kurios pati sėdi?“ „Mokesčių žiniuose“, publikavo straipsnį savaitraštyje „Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos“, komentavo radijams ir televizijoms. Seimas, svarstydamas Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo projektą, atsižvelgė į šiuos LLRI pasiūlymus: patikslinti individualios veiklos turto apibrėžimą; leisti turto įsigijimo kainai priskirti ne tik savo, bet ir šeimos narių (arba/ir kartu gyvenančių asmenų) lėšas, skirtas turto rekonstrukcijai; nustatyti paprastesnį ir aiškesnį pajamų priskyrimą klasėms; atsisakyti mėnesinės A klasės pajamų mokesčio deklaracijos, o nustatyti tik ketvirtinę; atsisakyti gyventojų raštiško prašymo teikimo išduoti pažymą apie jų gautas pajamas.

Vėl viešumon iškilę Lietuvos socialdemokratų **siūlymai įvesti progresyvinius mokesčius** paskatino LLRI ekspertus dar kartą priminti visuomenei neigiamas šių mokesčių pasekmes. Balandžio 3 d. LLRI ekspertai Seime surengė diskusiją „Progresyviniai ir proporciniai mokesčiai. Jų socialinė ir fiskalinė funkcijos“. Šia diskusija institutas siekė dar kartą atkreipti Seimo narių dėmesį į proporcinės mokesčių sistemos privalumus ir progresyviųjų mokesčių trūkumus prieš priimant sprendimą keisti mokesčių sistemą. Diskusijoje buvo išsakyta įvairių nuomonių. Socialdemokratams palaikė progresyviųjų mokesčių idėją kaip priemonę mažinti skurdą ir atotrūkį tarp vargingiausių bei turtingiausių gyventojų. Kiti teigė, jog reikia mažinti fizinių asmenų pajamų mokesčių visiems proporcingai. Buvo iškeltas klausimas, ar keisdami mokesčių sistemą pasieksime kokių nors tikslų ir ar apskritai nepabloginsime ekonominės situacijos, kuri pastaruoju metu pamažu gerėja. Kitų diskusijos dalyvių nuomone, progresyviniai mokesčiai visiškai neskatiną būti turtingesniu, o tai Lietuvoje turėtų tapti siekiama. Taip pat diskutuota apie progresyvinės mokesčių sistemos įtaką investicinei aplinkai, mokesčių administravimo kaštams ir kt.

Pelno mokeskis. Po Pelno mokesčio įstatymo priėmimo Finansų ministerija rengia poįstatyminius aktus, kuriuos išanalizavę LLRI ekspertai teikia savo pastabas. Institutas parengė siūlymus dėl Skolų beviltiškumo ir pastangų šioms skoloms susigrąžinti įrodymo bei beviltiškų skolų sumų apskaičiavimo tvarkos ir dėl Finansų ministro įsakymo "Dėl materialiojo turto, kuris nuosavybės teise priklauso vienetų nariams ..., eksploataavimo, remonto sąnaudų atskaitymų iš vieneto pajamų tvarkos patvirtinimo" projekto. Tvirtinant naują Tvarą (2002 metų vasario 11 dienos Finansų ministro įsakymas Nr.39) buvo atsižvelgta į LLRI siūlymus, teiktus Saulėtekio mokesčių grupei: Finansų ministerija atsisakė kelionės lapų reikalavimo kaip beprasmiškos biurokratinio reikalavimo, nepadedančio pasiekti keliamų tikslų. Taigi, degalų sąnaudų apskaitai įmonės gali naudoti ne tik kelionės lapus, bet vietoje jų – automobilio skaitiklio parodymus ar faktines išlaidas degalams (jas patvirtinančius degalų įsigijimo dokumentus).

Pridėtinės vertės mokeskis. Išnagrinėję Seimo priimto Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo nuostatas, per visas žiniasklaidos priemones LLRI ekspertai plačiai pasisakė apie naujojo įstatymo ydas, kritikuodami įstatymu įteisintus lengvatinius PVM tarifus (5 ir 9 procentų - turizmui, vaistams, mėsai, ekologiškiems produktams, gyvenamųjų namų statybai už valstybinių fondų lėšas), PVM atskaitos už įsigytus lengvuosius automobilius apribojimą. Reikia paminėti, kad po LLRI pateiktų pastabų buvo atsisakyta riboti PVM atskaitą įsigytoms prekėms ir paslaugoms, susijusioms su automobilio eksploataavimu, bei įsigytiems degalams ir tepalams, sunaudotiems automobiliuose.

Žemės nuomos mokeskis. Konstitucinio Teismo posėdžiui LLRI pateikė ekspertinę nuomonę dėl Valstybinės žemės nuomos mokesčio nuostatų ir valstybinės žemės nuomos mokesčio taikymo ypatumų. LLRI ekspertų nuomone, dėl teisės aktų nuostatų ir terminų netikslumo atsirado painiava pačiose valstybinėse institucijose, nežinančiose, kaip taikyti Žemės nuomos įstatymo ir Vyriausybės nutarimo nustatytą valstybinės žemės nuomos mokesčių, kam logiškai priklausytų šio mokesčio administravimas ir pajamos, ir ar galima imti papildomą užmokesčių už nuomą. Remdamasis LLRI pateikta nuomone, Konstitucinis Teismas pripažino, kad Vyriausybės 1993 m. rugpjūčio 6 d. nutarimo Nr. 608 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto valdymo" 4.2 punkto nuostata, jog Susisiekimo ministerijai buvo pavesta parengti ir patvirtinti Klaipėdos valstybinio jūrų uosto teritorijų nuomos taisykles prieštaravo Žemės nuomos įstatymo 11 straipsnio 1 daliai. LLRI taipogi imasi iniciatyvos parengti įstatymų pakeitimų projektus, kuriuose būtų panaikintas dvigubas apmokėjimas už valstybinę žemės nuomą.

Mokesčių administravimas. Konstitucinio teismo prašymu institutas pateikė argumentus dėl Mokesčių administravimo įstatymo 27-1 straipsnyje nustatytos normos atitikimo Konstitucijos 127 straipsnio 3 daliai ir 1998 m. rugsėjo 3 d. Vyriausybės nutarimo Nr. 1073 santykio su Mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalimi ir Konstitucijos 127 straipsnio 3 dalimi: dėl mokesčio nustatymo ir dėl netiesioginių mokesčių bazės nustatymo metodų. Sprendimo dėl šio klausimo Konstitucinis Teismas dar nepriėmė.

LLRI inicijavo Mokesčių administravimo įstatymo pataisas, pagal kurias teisę aiškinti mokesčius reglamentuojančius teisės aktus turėtų Finansų ministerija, o ne Valstybinė mokesčių inspekcija.

LLRI sukritikavo Finansų ministerijos iniciatyvą išplėsti mokesčių administratorių įgaliojimus, leidžiant administratoriui vienašališkai nustatyti apmokestinimo sandorio turinį ir pripažinti, ar sandoris yra piktnaudžiavimo atvejis. Savo nuomonę dėl Mokesčių administravimo įstatymo nuostatų LLRI pateikė Vyriausybei ir Seimui. Nors po LLRI pateiktų pastabų įstatymo nuostatos buvo sušvelnintos, įstatymas vis tiek buvo priimtas ir šiuo metu verslo visuomenė su nerimu laukia šio įstatymo įgyvendinimo pasekmių.

Pagaliau, po aštuonerių metų diskusijų, buvo priimti reikalingi įstatymų pakeitimai ir sujungtos Valstybinės mokesčių inspekcijos ir „Sodros“ mokesčių surinkimo ir informacinės sistemos. Norime priminti, kad LLRI tokį pasiūlymą teikė visoms Vyriausybėms.

Prekių apyvartos mokeskis. Finansų ministerijai pateikus Prekių apyvartos mokesčio įstatymo projektą, LLRI kreipėsi tiek į Vyriausybę, tiek vėliau ir į Seimą ragindamas nepritarti šiam įstatymo projektui. Deja, įstatymas buvo priimtas ir Lietuvoje jau įvestas naujo pavadinimo mokeskis – Prekių apyvartos mokeskis, kuriuo apmokestinami lengvieji automobiliai, kurių vertė viršija 100 tūkst. litų, erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudiniai, Vyriausybės patvirtintame sąrašė nurodyti skysti parfumerijos, kosmetikos, tualetiniai preparatai ir kitos prekės, kurių sudėtyje yra etilo alkoholio. Kai kurie Seimo nariai sureagavo į LLRI išsakytas pastabas ir buvo svarstomas lengvųjų automobilių apmokestinimo šiuo mokesčiu tikslingumas, bet diskriminacinis aukštos kokybės automobilių apmokestinimas išliko.

Rinkliavos. Konstitucinio teismo prašymu LLRI pateikė savo argumentus dėl kai kurių Rinkliavų įstatymo nuostatų atitikimo LR Konstitucijai. Ekspertų nuomone, nuo 2001 m. įsigaliojęs naujasis Rinkliavų įstatymas neįvertino aplinkybės, kad pagal senąjį įstatymą įsigytos licencijos, už kurias sumokėtas mokestis, galios ir priėmus naująjį Rinkliavų įstatymą. Tokiu būdu nenustačius mokesčio perskaičiavimo ir grąžinimo procedūros buvo sudarytos nelygios konkurencinės sąlygos skirtingiems ūkio subjektams, nes už tą patį kalendorinį laikotarpį tą patį mokestį skirtingi subjektai mokėjo pagal skirtingus įstatymus ir skirtingus tarifus.

NVO veikla. LLRI išnagrinėjo Ūkio ministerijos inicijuojamas **Viešųjų įstaigų įstatymo** pataisas ir pateikė pasiūlymus dėl viešųjų įstaigų veiklos reglamentavimo, kurių esmė – atsisakyti draudimo viešajai įstaigai laiduoti ir garantuoti kitų asmenų prievolių įvykdymą, teisės kurti nekolegialius viešosios įstaigos organus, prievolės sudaryti darbo sutartį su viešosios įstaigos vadovu ir kiti pasiūlymai. Vyriausybei pateikus Viešųjų įstaigų įstatymo projektą Seimui, institutas taip pat pateikė savo pastabas ir pasiūlymus. Savo pasiūlymus institutas pristatė Seimo komitetams ir aktyviai dalyvavo projekto svarstymuose. Seime kilus diskusijoms, ar uždrausti viešosioms įstaigoms vykdyti ir komercinę veiklą, LLRI ekspertai pasisakė prieš šį ydingą draudimą, teigdamas, jog šešerių metų praktika Lietuvoje patvirtina, kad leidimas viešosioms įstaigoms užsiimti komercine veikla nesukelia jokių neigiamų pasekmių. Teisingumo ministerijai ruošiant Labdaros ir paramos fondų bei Visuomeninių organizacijų įstatymų pakeitimų projektus, LLRI pateikė pasiūlymus dėl šių įstatymų tobulinimo. Vyriausybei įstatymo projektus pateikus Seimui, LLRI savo pastabas pateikė ir Seimui.

LLRI išnagrinėjo Finansų ministerijos paruoštą įsakymo projektą **dėl paramos teikėjų ir gavėjų metinių ataskaitų pateikimo formos ir terminų**. Jame numatyta nuostata, jog ataskaitų formas rengia centrinis mokesčių administratorius, o ne pačiu įsakymu patvirtinama formos. Be to, projekte buvo ketinama patvirtinti paramos gavėjų ataskaitų pateikimo tvarką, reikalaujančią nurodyti, kaip parama buvo panaudota pagal visuomenei naudingų tikslų sritis. Savo pastabose LLRI atkreipė dėmesį, kad tokios nuostatos sukels daug nepatogumų ir painiavos nevyriausybinių organizacijų rėmėjams ir joms pačioms. Finansų ministerija tik iš dalies atsižvelgė į LLRI pasiūlymą, kad pagal nustatytą tvarką ataskaitos būtų teikiamos už 2003 ir vėlesnius metus, o už 2002 metus ataskaitos būtų pateikiamos laisva (arba rekomenduojama), o ne privaloma forma. Įmonėms ir ne pelno organizacijoms bus sudėtinga jau už šiuos metus pateikti informaciją, kai jos iš anksto nežinojo kokią informaciją ir kaip privalo kaupti. LLRI pats yra inicijavęs ataskaitų apie labdarą ir paramą reglamentavimo pakeitimus, kurių dėka vietoje 4 ataskaitų, kurios visos turėdavo būti siunčiamos į dvi institucijas, Labdaros ir paramos įstatyme beliko numatyta viena ataskaita, siunčiama vienai institucijai.

Taip pat LLRI išnagrinėjo naujos redakcijos **Lobistinės veiklos įstatymo** projektą ir pateikė pastabas Seimui. Pagal projektą, praktiškai bet kokia veikla, kuria išreiškiama nuomonė apie teisės aktų projektus, būtų pripažįstama lobistine. LLRI ekspertų teigimu, tokios pataisos nepagrįstai riboja žmogaus teises, kelia grėsmę demokratijai, yra praktiškai neįgyvendinamos, neatitinka pasaulyje įprastos lobizmo sampratos. LLRI ekspertų teigimu, nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija yra nereikalinga ir gali sukelti sumaištį lobistinės veiklos ir teisėkūros reglamentavime. Ekspertai Seimui pasiūlė pateiktam projektui nepritari. LLRI pozicija buvo pristatyta Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto parengiamajame posėdyje. LLRI atstovai taip pat dalyvavo Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro surengtoje spaudos konferencijoje, kurioje NVO atstovai išreiškė susirūpinimą Seimo komitetuose svarstomu įstatymo pakeitimo projektu. Dėl šių pastangų projektas buvo patikslintas, tačiau esminės ydos išliko.

Nuosavybė. LLRI pradėjo naują projektą „**Nuosavybės teisių apsauga ir valstybės ekonominių sankcijų politika**“, kurio tikslas - skatinti efektyvios nuosavybės apsaugos sistemos sukūrimą identifikuojant nuosavybės sampratos įtvirtinimo Lietuvos Respublikos teisėje problemas ir pateikiant rekomendacijas, kaip geriau apsaugoti nuosavybės teises turtinių sankcijų nustatymo ir taikymo santykiuose. Šį projektą LLRI įgyvendina kartu su Žmogaus studijų centru.

Pinigų politika. Prieš lito persiejimą prie euro, LLRI ekspertai publikavo ypač daug straipsnių respublikinėje ir regioninėje spaudoje ir daugelyje žiniasklaidos priemonių aiškino apie grynujų eurų įvedimą ir įtaką Lietuvai, lito persiejimą prie euro. Ekspertai atkreipė gyventojų ir įmonių dėmesį į pasirengimo prie lito perrišimo svarbą ir pateikė praktinių patarimų, kaip pasiruošti šiam įvykiui.

Privatizavimas ir konkurencija. Kaip minėta, LLRI inicijavo diskusiją dėl Nacionalinės vertybinių popierių biržos privatizavimo būtinumo. Institutas taip pat pateikė Konstituciniam teismui išvadas dėl Vyriausybės nutarimo „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ kai kurių punktų atitikimo LR Konstitucijai ir Konkurencijos įstatymui. Šiuo metu konkurencijos klausimai ypač aktualūs telekomunikacijų sektoriaus reguliavime (žr. toliau).

LLRI taip pat išnagrinėjo **Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių įstatymo** projektą. Projektą svarstė Seimo komitetams LLRI pasiūlė nepritarti jo nuostatomis, nes jose numatomos netinkamos priemonės siekiant užtikrinti strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių objektų saugumą ir reikiamą funkcionavimą, o patys objektai nustatyti pagal neaiškius kriterijus. Tęsdamas darbą konkurencijos srityje, LLRI išanalizavo **Šilumos ūkio įstatymo** projektą ir pateikė pastabas Seimui. Instituto nuomone, įstatymo projektas suvaržytų šilumos gamybos ir tiekimo rinką, ji toliau liktų nekonkurencinga ir neefektyvi, o vartotojai negautų jų poreikius ir finansines galimybes atitinkančių paslaugų. Ekspertai siūlė atsisakyti valstybinio šilumos kainų reguliavimo ir ketinimų skirstyti savivaldybių teritorijas pagal šildymo būdą. LLRI nuomone, taip pat būtina sudaryti teises galimybes gyventojams savo nuožiūra pasirinkti ir keisti šildymo būdą laikantis nustatytų aplinkosaugos ir kitų norminių reikalavimų. Seimui pateiktas įstatymo projektas šias galimybes apriboja. Poziciją dėl šio įstatymo ir jame slypinčių pavojų ekspertai išsakė radijo laidoje.

Socialinė politika. Gegužės 30 d. LLRI ir Jungtinių tautų vystymo programa Lietuvoje surengė **konferenciją „Skurdas Lietuvoje: priežastys ir mažinimo galimybės“**. Konferencija buvo siekiama kartu su socialinės politikos ekspertais, politikais, savivaldybių ir verslo atstovais aptarti skurdo Lietuvoje priežastis ir pasiūlyti galimus skurdo mažinimo būdus ir priemones. Konferencijoje dalyvavo apie 80 dalyvių – Lietuvos prezidentūros, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos darbo biržos, JTVP, LLRI, verslo, įvairių visuomeninių organizacijų ir žiniasklaidos atstovai.

LLRI išnagrinėjo **Piniginės socialinės paramos** įstatymo projektą ir pateikė pastabas valdžios institucijoms. LLRI nuomone, šiame įstatyme nėra integruotos visos piniginės paramos formos, kurios šiuo metu teikiamos Lietuvoje. Be to, nepaisant deklaruojamo vieningo – pajamų ir turto – kriterijaus, ir toliau skirtingoms žmonių grupėms paramai gauti taikomi įvairūs kriterijai. LLRI ne kartą siūlė valstybei teikti vieną integruotą pašalpą, kuri remiasi vieninteliu kriterijumi – gavėjo pajamomis ir turto.

LLRI ekspertai taip pat atkreipė dėmesį, kad nors Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos paruoštoje **Nedarbo socialinio draudimo koncepcijoje** ir bandoma socialinį draudimą padaryti labiau atitinkančiu draudiminiu principu, tai brangiai kainuojantis procesas ir jo mokestinės prigimties nepakeičia.

Pensijų sistemos reforma. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai LLRI pateikė nuomonę dėl **Valstybinių pensijų sistemos pertvarkymo koncepcijos**. Instituto ekspertai pritarė Vyriausybės ketinimams atsisakyti nepagrįstų privilegijų ir socialinį teisingumą pažeidžiančių išmokų, tačiau atkreipė dėmesį, jog parengtą koncepciją reikia detalizuoti: nustatyti terminus, kada numatoma sustabdyti valstybinių pensijų plėtimą ir mažinti valstybinių pensijų dydžius, kada tokių pensijų žadama atsisakyti ir kaip tai bus atlikta. Instituto ekspertai siūlo valstybinių pensijų sistemos reformą pradėti nedelsiant ir nelaukti pensijų reformos pabaigos. Tačiau kol kas koncepcijos projektas Vyriausybėje nebuvo svarstytas. LLRI aktyviai dalyvavo Vyriausybei ir Seimui svarstant **Pensijų sistemos reformos įstatymo** projektą. Rugsėį Vyriausybė pritarė antrą kartą rengtam Pensijų sistemos reformos įstatymo projektui ir pateikė Seimui. Pagal jį 2,5 proc. nuo apdraustųjų pajamų leidžiama skirti privačiam kaupimui, atitinkamai mažinant darbdavio mokamą įmokos dalį valstybiniam socialiniam draudimui. Šią sumą numatoma padidinti iki 5,5 proc. 2007 metais. Reikia paminėti, kad pensijų reformos koncepcija buvo ilgai rengta, ilgai svarstyta, pasiekusi Seimą ir vėl gražinta, keista. Atsižvelgdamas į Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto poziciją gražinti Vyriausybei Pensijų sistemos reformos įstatymo projektą, balandžio 25 d. LLRI išplatino pranešimą „LLRI ragina politikus pagalvoti ne tik apie savo šiandieną, bet ir apie žmonių rytdieną“, ragindamas valdžios atstovus pagaliau apsispręsti ir nebeatidėti pensijų sistemos reformos. Instituto nuomone, politinės valios stoka ir tolesnis delsimas galutinai diskredituos socialinio draudimo reformą ir toliau grės valstybės finansų stabilumui. Taip pat LLRI ekspertai Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui pateikė pasiūlymus dėl galimybės kaupti senatvei ne tik pensijų fonduose, bet ir draudimo įmonėse ir kad visiems gyventojams, nepriklausomai nuo amžiaus, būtų palikta teisė pasirinkti - ar nurodytą socialinės draudimo įmokos dalį kaupti privačiai, ar palikti „Sodroje“. Į abu pasiūlymus rengiant antrąjį projektą buvo atsižvelgta. Asmeniui numatoma leisti pasirinkti, kur būtų mokama ši įmokos dalis. Tai yra, jei žmogų tenkina ir jis nori būti apsidraudęs

valstybiniu socialiniu draudimu, tai jis nėra verčiamas pereiti į privačią kaupiamąją sistemą. Tokiu būdu išvengiama nepelnyto reformos diskreditavimo, jei prievarta iš „Sodros“ išvaryti žmonės negautų tos gražos, kurios jie tikėjosi, išvengiama paskatų prisiimti valstybinę atsakomybę už privatų kaupimą, nes jis nebėra privalomas.

Seimui pagaliau priėmus Pensijų sistemos reformos įstatymą, teigiamai vertindami Seimo sprendimą, LLRI ekspertai atkreipė dėmesį, kad buvo galima nustatyti iškart daug didesnę kaupimo tarifą, bent jau 5 proc., kaip buvo numatyta pirmajame reformos projekte.

Sveikatos apsauga. Seimo komitetams institutas pateikė pastabas dėl esminių **Farmacinės veiklos įstatymo** projekto nuostatų. Vienas iš pasiūlymų - atsisakyti reikalavimo, kad bet kokios formos vaistinės savininkas negali būti asmuo, neturintis vaistininko ar farmakologinio išsilavinimo. Šiuo klausimu LLRI pateikė nuomonę ir Konstituciniam Teismui. Teismas 2002 m. kovo 14 d. priėmė nutarimą, kuriame pažymėjo, jog pagal Konstituciją neleidžiama riboti asmens teisės į nuosavybę priklausomai nuo asmens išsilavinimo. Reikalavimai turėti farmacinių išsilavinimą ir reikiamą kvalifikaciją turi būti nustatomi tiems asmenims, kurie vykdo farmacinę veiklą vaistinėse, bet ne asmenims, siekiantiems turėti nuosavybės teisę vaistinių.

Balandžio 18 d. LLRI išplatino pranešimą „**Dėl kvotų kompensuojamiems vaistams** nukentės pacientai ir sulėtės sveikatos apsaugos sistemos pertvarka“, kuriame teigiama, jog įvedamos kvotos kompensuojamiems vaistams labiausiai pakenks ligoniams, apsunkins gydytojų darbą, nepadės taupyti Sveikatos fondo lėšų ir atitolins sveikatos sistemos reformą. LLRI ekspertai pasiūlė įvesti dalinį paciento mokėjimą už visus vaistus ir atsisakyti kompensuojamųjų vaistų sąrašo.

Viceprezidentės Guodos Steponavičienės straipsnyje „Apie gydymą ir taupymą“ („Respublika“) kalbama apie Valstybinių ligonių kasų išsiskolinimus vaistinėms, bandymą imtis priemonių šioms skoloms sumažinti ir apie receptus, kaip taupyti biudžeto išlaidas sveikatos apsaugai.

Tęsdami darbus sveikatos apsaugos reformos srityje, LLRI ekspertai išanalizavo Nacionalinės **vaistų politikos nuostatų projektą** ir pateikė savo pastabas Seimui. LLRI siūlė pirmiausia dokumente išdėstyti, kaip pakeisti esamą neefektyvią vaistų ir sveikatos apsaugos politiką, kad ji būtų priimtina žmonėms, o sveikatos sistemos problemų svarstymas turėtų konstruktyvesnių priemonių nei Sveikatos ministrų kaita, sveikatos biudžeto lėšų perskirstymas ar papildomos lėšos „gaisrams gesinti“. Tik tada būtų galima suformuluoti pagrindinius reformos principus ir jais remiantis - parengti Nacionalinės vaistų politikos nuostatas. Kol tai neatlikta, LLRI manymu, Seimas turėtų nepritari šiuo metu svarstomam Nacionalinės vaistų politikos nuostatų projektui. Po to, kai LLRI pateikė ekspertizę, dokumentas pagerėjo iš esmės, tačiau farmacijos politikos reformų jis nenumato. LLRI tai pat teikė pasiūlymus dėl naujos redakcijos.

LLRI ekspertai išnagrinėjo ir **Sveikatos draudimo įstatymo pataisų projektą** ir pasiūlė siaurinti asmenų, draudžiamų valstybės lėšomis, sąrašą, savarankiškai dirbančių asmenų sveikatos draudimo įmokų dydį sieti su jų gaunamomis pajamomis, griežtinti finansinę ligonių kasų atsiskaitomybę, įtvirtinti Valstybinių ligonių kasų prievolę mokėti delpinigių už vėluojančius atsiskaitymus ir kt. Šių pasiūlymų įgyvendinimas prisidėtų prie sveikatos sistemos draudimo tobulinimo. Svarstydamas Sveikatos draudimo įstatymo pataisų projektą, Seimo Sveikatos reikalų komitetas atsižvelgė į du esminius LLRI pasiūlymus – įtvirtinti Valstybinių ligonių kasų prievolę mokėti delpinigių už vėluojančius atsiskaitymus ir dėl įmokų dydžio už valstybės lėšomis draudžiamus asmenis. Komitetas neatsižvelgė į daugelį kitų pasiūlymų - sumažinti valstybės draudžiamų asmenų sąrašą ir kompensuojamas paslaugas, neatsisakyta naujai pasiūlytos nuostatos, jog „bazinei kompensuojamojo vaisto kainai apskaičiuoti naudojamos gamintojo kainos turi būti mažesnės arba ne daugiau kaip 5 proc. viršyti mažiausią atitinkamų vaistų gamintojo Europos Sąjungos šalyse“. Galimas dviprasmiškas šios nuostatos interpretavimas turės neigiamų pasekmių vaistų vartotojams.

LLRI dalyvavo darbo grupėje prie Lietuvos Respublikos Prezidento, suburtoje **farmacinės veiklos ir jos kontrolės strateginėms nuostatoms parengti**: parengtas galutinio darbo grupės dokumento projektas. LR Prezidentui susitikimo su darbo grupe metu buvo pristatytos esminės reformos nuostatos, reikalingos skaidriam vaistų kompensavimui. LLRI viceprezidentė Guoda Steponavičienė pabrėžė, kad farmacinė veikla nebus skaidri tol, kol egzistuos kompensuojamųjų vaistų sąrašas. Darbo grupėje dalyvavę Seimo nariai taip pat patvirtino ryškėjančią bendrą grupės poziciją, jog būtina atsisakyti kompensuojamųjų vaistų sąrašo ir pereiti prie kompensuojamųjų ligų sąrašo. Atsisakyti kompensuojamųjų vaistų sąrašo siekiant skaidrumo farmacijos sistemoje savo išvadose pasiūlė ir Valstybės kontrolė.

2002 m. spalio 2 d. LLRI surengė **darbinį seminarą, skirtą aptarti pagrindines sveikatos sistemos problemas**, suformuluotas LLRI analizuojant sveikatos apsaugos sistemą. Renginyje dalyvavo 23

sveikatos srities specialistai: medikai, draudikai, farmacininkai, analitikai. Renginio tikslas - suformuluoti gyvybingo sveikatos modelio problematiškus elementus ir pasiūlyti galimas sprendimų versijas.

Švietimas. Švietimo ministerijai ir kitoms suinteresuotoms valdžios institucijoms LLRI pateikė **Švietimo įstatymo** projekto ekspertizę, kurioje akcentavo projekto tobulinimo būtinybę, nuosekliau įtvirtinant švietimo sistemos reformą, paremtą konkurencija, decentralizacija, privačia iniciatyva. Po pateikimo Seimui LLRI dar kartą išanalizavo patobulintą Švietimo įstatymo projektą ir pateikė pastabas dėl išlikusių ydingų projekto nuostatų. Pirmą kartą siūlymus dėl šio įstatymo LLRI teikė šių metų sausį Švietimo ir mokslo ministerijai, kuri atsižvelgė į dalį LLRI siūlymų. Nepaisant to, projekte išliko nemažai žalingų nuostatų, kurias LLRI paragino taisyti. Taip pat Atviros Lietuvos fondo (ALF) prašymu LLRI atliko analizę, kiek Švietimo įstatymo projektas yra palankus ar nepalankus nevalstybiniam švietimui. ALF Švietimo studijų centras lapkričio 18 d. Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete pristatė Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo projekto ekspertinį vertinimą, kuriame ir buvo pateiktos LLRI ekspertų išvados.

LLRI pradėjo įgyvendinti projektą „**Kaip įdiegti mokinio krepšelių aukštojo mokslo sistemoje**“, kurio tikslas - paskatinti aukštojo mokslo finansavimo reformą, paremtą studento krepšeliu, pateikti nepriklausomų ekspertų žinias ir patirtį politikos formavimo procese bei didinti visuomenės supratimą apie šios reformos būtinybę ir esmę. Apie šiuo metu Lietuvoje planuojamos aukštojo mokslo sistemos reformos grimasas ekspertas Remigijus Šimašius rašė straipsnyje „Ar išgelbės Aukštojo mokslo įstatymas?“ (dienraštis „Respublika“).

Institutas Seimo komitetams pateikė pasiūlymus dėl Švietimo ir mokslo ministerijos parengtų **Aukštojo mokslo įstatymo 2, 3, 15, 32, 39, 40, 41, 42, 47, 49, 54, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo 15–1 straipsniu įstatymo** nuostatų, nustatančių aukštojo mokslo finansavimo tvarkos gražinimą, kuris išspręstų dabartinio įstatymo įgyvendinimo problemą dėl akivaizdaus išteklių nebuvimo. LLRI pasiūlė pritarti tam, kad būtų pakeistos galiojančio Aukštojo mokslo įstatymo nuostatos dėl aukštojo mokslo finansavimo, ir sudaryti darbo grupę, kuri parengtų naujas Aukštojo mokslo įstatymo nuostatas, kurios aukštosioms mokykloms sudarytų lygiateises ir skaidrias veiklos sąlygas. Deja, jau nuo rudens ketinama įgyvendinti galiojančio įstatymo sistemą. Tai reiškia, kad valstybinės ir nevalstybinės aukštosios mokyklos bus atskirtos: valstybinės galės teikti tik valstybės finansuojamų studijų paslaugas, nevalstybinės – iš esmės tik valstybės nefinansuojamų. Liepos 3 d. LLRI išplatino pranešimą, nepritardamas Seimo nario R. Pavilionio pasiūlytomis Aukštojo mokslo įstatymo pataisoms, kurias Seimas priėmė. LLRI teigė, kad jų įgyvendinimas pastūmės aukštojo mokslo sistemą į dar didesnę aklavietę ir sukels klaidingų lūkesčių žmonėms, planuojantiems studijuoti aukštosiose mokyklose. Šiomis pataisomis jau nuo 2002 m. rugsėjo 1 d. pradėti įgyvendinti Aukštojo mokslo įstatymo pakeitimai, kuriais valstybinėse aukštosiose mokyklose įvedamas vieningas 1000 litų mokestis už studijas ir uždraudžiama priimti studijuoti studentus savo lėšomis.

LLRI ekspertai taip pat išdėstė konkrečias pastabas ir pasiūlymus dėl Vyriausybės nutarimo „**Dėl Valstybės paskolų Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams suteikimo, administravimo ir gražinimo tvarko patvirtinimo**“ projekto. Vyriausybės priimtame nutarime „Dėl Valstybės paskolų Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams suteikimo, administravimo ir gražinimo tvarko patvirtinimo“, atsižvelgta į LLRI pastabas ir sudarytos sąlygos paskolas gražinti bet kokio subjekto lėšomis ir nebūtinai tais atvejais, kai tai numatyta darbo sutartyje. Taip pat atsakyta atleidimo nuo paskolos gražinimo tiems studentams, kurie 5 metus dirbs provincijoje esančiose valstybės ar savivaldos įstaigose. Nutarime taip pat patikslinta, kad aukštosioms mokykloms kvotos paskoloms skirstomos ne pagal visų studentų, bet pagal mokančių už mokslą studentų skaičių.

Lapkričio 5 d. LLRI ir Žinių ekonomikos forumas Vilniuje suorganizavo **konferenciją „Lietuvos aukštasis mokslas: diagnozės ir prognozės“**. Ja siekta paskatinti diskusiją dėl Lietuvos aukštojo mokslo politikos, kuri padėtų sukurti efektyvią aukštojo mokslo sistemą, pagerinti aukštojo mokslo kokybę, atspindinčią technologinę pažangą ir rinkos poreikius, sukurti į studentą orientuotą kokybiškas, rinkoje paklausias studijas. Renginyje LLRI pristatė siūlomas aukštojo mokslo sistemos reformos pagrindus.

Tarptautinė prekyba. LLRI ekspertai ir toliau dalyvauja muitų klausimus sprendžiančioje Prekių eksporto ir importo tarifinio ir netarifinio reguliavimo bei muitų tarifų nustatymo ir keitimo komisijos prie Ūkio ministerijos veikloje. Šiai komisijai ir Vyriausybės kanceliarijai LLRI pateikė siūlymą panaikinti šiuo metu taikomą importo muitą ilgajam linų pluoštui. Vykdydama išsipareigojimus Pasaulio prekybos organizacijai, Vyriausybė pakeitė arba panaikino kai kurių į Lietuvą importuojamų prekių muitus. Nauji importo muitai įsigaliojo nuo 2002 m. gruodžio 16 dienos. Siekiant suvienodinti

konkurencines sąlygas tepalų gamintojams ir importuotojams, konvencinio importo muitas variklių ir reduktorių alyvoms sumažintas nuo 10 proc. iki ES taikomo 3,7 procento. LLRI ekspertai dalyvaudami tarifinių–netarifinių barjerų šalinimo komisijoje nuolat pasisako prieš naujų muitų įvedimą ir už esamų naikinimą.

Valstybės biudžetas. LLRI ekspertai valdžios institucijoms ne kartą kritikavo ydingą biudžeto formavimo nuostatą – įstatymais nustatyti fiksuotą kurios nors srities finansavimo dydį, susiejant jį su makroekonominiais rodikliais. Instituto nuomonę šiuo klausimu patvirtino ir LR Konstitucinis teismas - Teismas konstatavo, jog tam tikras išlaidas nustatančiais įstatymais negali būti numatomos išlaidos valstybės nuolatinėms funkcijoms vykdyti, visuomenės kasdienėms reikmėms finansuoti, tarp jų ir žemės ūkiui. Priešingu atveju būtų iškreipiama konstitucinė valstybės biudžeto samprata - prasmės netektų konstitucinis biudžetinių metų institutas, būtų paneigiama Vyriausybės konstitucinė teisė ir pareiga rengti valstybės biudžeto projektą bei Seimo konstitucinė teisė ir pareiga jį tvirtinti biudžetiniams metams, nusprendė Konstitucinis teismas. Be to, 2002 vasario mėn. Vyriausybė pritarė Seimo nario K.Glavecko pasiūlytam Biudžeto sandaros įstatymo pakeitimui, pagal kurį asignavimai kaip biudžeto dydžio ar makroekonominių rodiklių santykis nebebūtų nustatomas įstatymais ir teisės aktais. Įteisinti šie pakeitimai sudarytų vienodas sąlygas asignavimų valdytojams gauti finansavimą, leistų siekti valstybės strateginių tikslų, įvestų skaidrumo į valstybės lėšų naudojimą. Šiuo metu Biudžeto sandaros įstatymo pataisų projektas yra svarstomas Seime.

Viešasis administravimas

Viešieji pirkimai. Ūkio ministerijai, Saulėtekio viešųjų pirkimų darbo grupei, vėliau ir Seimo komitetams LLRI pristatė pasiūlymus dėl Viešųjų pirkimų įstatymo tobulinimo. Darbo grupė prie Ūkio ministerijos paruošė naują Viešųjų pirkimų įstatymo projektą, kuriam LLRI ekspertai taip pat pateikė pasiūlymus, kaip padidinti viešųjų pirkimų viešumą, skaidrumą ir palengvinti pirkimuose dalyvaujančių organizacijų darbą. Seimo Ekonomikos komitetas, svarstydamas Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, pritarė šiems LLRI pasiūlymams: perkančioji organizacija iš tiekėjo (rangovo) gali reikalauti ne daugiau ir tik tokios informacijos, kuri būtina nustatyti, ar tiekėjas (rangovas) atitinka finansinius, ekonominius ir techninius reikalavimus; pirkimams, susijusiems su įstatymų nustatyta valstybės paslaptimi, netaikomos tos įstatymo nuostatos, dėl kurių taikymo nebūtų galima užtikrinti valstybės paslapties saugojimo. Taip pat LLRI ekspertai pateikė siūlymą praplėsti viešuosius pirkimus apibrėžiančias įstatymo nuostatas, nes, ekspertų nuomone, Lietuvoje šiuo įstatymu aktualu ir naudinga reglamentuoti daugiau pirkimų, nei kad juos reglamentuoja ES (ES griežtai reglamentuoja dalį viešųjų pirkimų (tarptautinius pirkimus), o ES institucijos dalyvauja jų procese). LLRI taip pat pateikė siūlymą, kaip tiksliau reglamentuoti viešuosius pirkimus siekiant jų skaidrumo ir efektyvumo.

Teisėkūra. Dalyvauta Teisėkūros komisijos prie Teisingumo ministerijos veikloje ir vadovauti darbo grupei teisėkūros modeliui parengti. LLRI vyr. eksperto Remigijaus Šimašiaus vadovaujama specialistų komisija parengė Teisėkūros tobulinimo metmenų projektą, kuriuo siekiama išvengti išivyravusios chaotiškos įstatymų leidybos ir geriau koordinuoti įvairių institucijų įstatymų leidybos iniciatyvas. Įgyvendinant Teisėkūros tobulinimo metmenis tikslinga pakeisti Seimo Statutą, Vyriausybės įstatymą ir Vyriausybės darbo reglamentą.

Valdininkų etika. Šiuo metu yra rengiami visuomenei ir valstybės valdymui svarbūs teisės aktai, reglamentuojantys valdininkų ir politikų etikos taisykles. Siekiant užtikrinti sėkmingą jų parengimą ir priėmimą, LLRI atliko tyrimą, kuriame pateikiamas visuomenės požiūris į politikų elgesio etiškumą ir efektyvias priemones, užtikrinančias nepriekaištingą ir etišką politikų elgesį. Etikos priežiūra Seime ir valstybės tarnyboje turi būti stiprinama - tokią poziciją LLRI išreiškė lapkričio 28 d. išplatintame pranešime. Lapkričio 26 d. LLRI surengė spaudos konferenciją „Lietuvos gyventojai tampa reiklesni valdininkų ir politikų etikai“, kurioje pristatė tyrimą, kuriuo siekta išsiaiškinti, kaip Lietuvos gyventojai vertina politikų ir valdininkų etiką. Tyrimas atliktas kartu su tarptautine prieš korupciją kovojančia „Transparency International“ organizacija. Lapkričio 27 d. tyrimo išvadas LLRI prezidentas Ugnius Trumpa ir ekspertė Aneta Piasecka pristatė LR Seimo Pirmininkui Artūriui Paulauskui bei Seimo Antikorupcijos komisijai.

Žemės ūkis. Seimui ir Vyriausybei institutas pateikė siūlymą nepritari **Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo pataisoms**, pagal kurias “vidaus rinkoje realizuojamai žemės ūkio produkcijai ir visoms maisto prekėms taikomas ne didesnis kaip 25 procentų prekybinis

antkainis, išskyrus daržoves ir vaisius, kuriems taikomas ne didesnis kaip 50 procentų prekybinis antkainis”.

Ekspertai taip pat išnagrinėjo **Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymo** projektą ir pateikė Seimo komitetams jo ekspertizę. Šis Įstatymas turėtų tapti pagrindiniu teisiniu dokumentu, ateityje reglamentuosiančiu Lietuvos žemės ūkio politiką, nustatant pagrindinius politikos principus ir įgyvendinimo priemones. Minėtų įstatymų projektai vis dar svarstomi Seime. Seimo Kaimo reikalų komiteto prašymu buvo paruošta ir pateikta patikslinta įstatymo projekto ekspertizė.

Apie žemės ūkio politiką LLRI aktyviai komentavo žiniasklaidoje ir įvairiuose renginiuose. Ekspertas Ramūnas Vilpišauskas Lietuvos radijui komentavo apie fiksuotos biudžeto dalies skyrimą žemės ūkiui. Balandžio 4 d. LLRI prezidentas Ugnius Trumpa dalyvavo Kaune vykusiame seminare-diskusijoje „Dešimtadalis nacionalinio biudžeto žemės ūkiui: kas tai – kaimo plėtra ar šalpa?“. Renginyje jis skaitė pranešimą apie ydingą biudžeto formavimo principą įstatymu nustatyti žemės ūkio, kaip ir kitų sričių, finansavimo dydį susiejant jį su makroekonominiais rodikliais. Balandžio 19 d. Lietuvos laisvosios rinkos institutas surengė **seminarą-diskusiją „Ar žemės ūkis bus konkurencingas verslas?“**, kuriame buvo diskutuojama apie tai, ar žemės ūkis turėtų būti išskirtinė ūkio šaka, ar ši sritis bus konkurencingas verslas tiek Europoje, tiek Lietuvoje. Taip pat buvo aptarta žemės ūkio politika, pieno kainų liberalizavimo rezultatai ir kiti klausimai. Renginyje LLRI ekspertas Ramūnas Vilpišauskas skaitė pranešimą „Žemės ūkis ir jo politika: paskatos, veiklos sąlygos ir užkrečiami pavyzdžiai“.

Vykstant diskusijai dėl žemės ūkiui itin svarbaus klausimo – apsisprendimo **dėl pereinamojo laikotarpio žemės pardavimui nustatymo**, liepos 3 d. LLRI išplatino pranešimą, teigdamas, jog pereinamasis laikotarpis žemės pardavimui sulėtins integraciją į Europos Sąjungą, stabdys Lietuvos ūkio plėtrą ir dar labiau atitolins ir taip vėluojančias reformas žemės ūkyje.

Žinių ekonomika ir telekomunikacijos. Vienas iš pagrindinių LLRI darbų šioje srityje buvo dalyvauti rengiant **Telekomunikacijų įstatymo pakeitimo įstatymą**, kurį Seimas priėmė 2002 m. liepos 5 d. LLRI ekspertai aktyviai dalyvavo įstatymo rengimo darbo grupėje, vėliau - pristatant jo problemas valdžios institucijoms – Prezidentūrai, Seimui, užsienio ekspertams ir visuomenei. Nuo pat darbo grupės darbo pradžios LLRI siūlė orientuotis į naująjį ES direktyvų paketą, tačiau šis požiūris nebuvo priimtas. Tačiau buvo atsižvelgta į dalį siūlymų, mažinančių reguliavimų rinkos dalyviams apimtis ir griežtumą. LLRI pateikė pagrindines tuometinio projekto problemas. Tai - teisinis nestabilumas, administracinis kainų reguliavimas, neskaidrus išteklių skirstymas, galimybė proteguoti valstybinius paslaugų teikėjus, nepakankamas universaliųjų paslaugų reglamentavimas įstatyme. Tolesniuose svarstymuose darbo grupėje buvo atsižvelgta į kai kuriuos LLRI pasiūlymus. Įstatyme įtvirtinta, jog Ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) nustato sąnaudų paskirstymo, o ne apskaitos taisykles. Įstatymas taip pat buvo papildytas paslaugų sąrašu ir nuostatomis dėl finansavimo (kai Susisiekimo ministerijos siūlomame variante buvo tik nuoroda į poįstatyminius aktus) bei susiaurintas sąrašas valstybės institucijų, kurioms RRT privalo užtikrinti dažnių skyrimą. Deja, nebuvo atsižvelgta į šiuos esminius LLRI siūlymus: universaliąsias paslaugas finansuoti iš biudžeto, panaikinti baudas nuo apyvartos ir susiaurinti įpareigojimus operatoriams teikti informaciją operatyvinėms tarnyboms.

LLRI viceprezidentė Guoda Steponavičienė Žinių visuomenės tarybai prie Lietuvos Respublikos Prezidento pristatė LLRI nuomonę dėl telekomunikacijų rinkos reguliavimo problemų įgyvendinant naująjį Telekomunikacijų įstatymą. LLRI viceprezidentė atkreipė dėmesį, kad pagrindinė problema yra ne poįstatyminių aktų parengimas laiku, bet kokybiškas jų parengimas. Pagrindiniai telekomunikacijų rinkos liberalizavimo sunkumai yra teisinis aplinkos nestabilumas ir minimalaus reguliavimo principo nesilaikymas (ypač rengiant poįstatyminius teisės aktus).

Institutas taip pat pateikė Vyriausybės institucijoms nuomonę dėl Vyriausybės nutarimo **“Dėl Telekomunikacijų paslaugų kainų ir tarifų aukščiausios ribos nustatymo”** projekto ir atkreipė dėmesį į neigiamas šio nutarimo įgyvendinimo pasekmes telekomunikacijų rinkos dalyviams.

LLRI taip pat išnagrinėjo **Bendrojo judriojo telefono ryšio paslaugų teikimo taisyklių projektą**. Ekspertai atkreipė dėmesį, jog taisyklių projekte numatytos nuostatos yra, pirma, pakartojančios kitų teisės aktų nustatytas bendrąsias normas (pvz., Vartotojų teisių įstatymo, CK), antra, įpareigojančios paslaugos teikėją subjektus elgtis taip, kaip elgtis, normaliomis sąlygomis, jie patys turi interesą, ir, trečia, apribojančios paslaugos teikėjo galimybes veikti. LLRI ekspertų nuomone, pirmosios dvi grupės nuostatų yra nereikalingos (perteklinės), o trečiosios grupės nuostatų dalis peržengia minimalaus reguliavimo rėmus. LLRI siūlė iš esmės peržiūrėti dokumentą, atsisakant nereikalingo ar nepagrįsto reguliavimo ir taisyklių nuostatose įtvirtinti paslaugos teikėjo ir vartotojo sutarties galimybę apibrėžiant jų tarpusavio santykius.

Pasaulio Banko prašymu LLRI ekspertai pateikė instituto komentarus apie Pasaulio Banko išvadas dėl verslo sąlygų Lietuvoje žinių ekonomikos kontekste. LLRI viceprezidentė G.Steponavičienė taip pat dalyvavo Pasaulio Banko misijos organizuotose diskusijoje dėl žinių ekonomikos prielaidų Lietuvoje ir skaitė pranešimą „Prielaidos inovacijų plėtrai Lietuvoje“. Lietuvoje lankantis Pasaulio banko misijai, skirtai įvertinti žinių ekonomikos galimybes Lietuvoje, LLRI pateikė savo komentarus Pasaulio banko ataskaitai dėl bendrosios verslo aplinkos, aukštojo mokslo sistemos ir inovacijų klausimų. Misijai parengus naują ataskaitą, LLRI pateikė pastabas dėl esminių Pasaulio banko siūlymų trūkumų: neproporcingai didelio dėmesio institucijoms (palyginus su funkcijomis), aukštojo mokslo reformai siūlomų priemonių neadekvatumo (siūlomos priemonės iš esmės nieko nepakeistų, nes sistemos ydos slypi visų pirma jos finansavimo principuose), paviršutiniško mokesčių reformos įtakos aukštų technologijų įmonių veiklai vertinimo, neįvertinus valstybės iniciatyvų neefektyvumo ir žalos konkurencijai bei rinkos dalyvių motyvacijai

Guoda Steponavičienė taip pat dalyvavo darbo grupėje **Elektroninių ryšių įstatymo koncepcijai** paruošti. Ryšių reguliavimo tarnybos parengto koncepcijos projekto nuostatomis LLRI iš principo pritarė. Svarstant RRT finansavimo klausimą, LLRI pateikė pasiūlymą finansuoti RRT iš rinkos subjektų mokesčių už jos teikiamas tradicines paslaugas ir iš biudžeto už naujos telekomunikacijų įstatymo redakcijos numatytas rinkos priežiūros funkcijas (analogiškai Konkurencijos tarybai). Po debatų buvo priimta kompromisinė formulė, kad RRT finansavimo šaltiniai, kaip ir numatyta dabartiniame įstatyme, yra du (netikslinant kokios funkcijos iš kur finansuojamos). LLRI taip pat pateikė pasiūlymą esminiam šios koncepcijos klausimui – kaip efektyviai paskirstyti dažnius. LLRI pasiūlymas leisti dažnių turėtojams juos pernuomoti rinkoje nebuvo palaikytas. Darbo grupės paruošta koncepcija yra formali – visi esminiai klausimai, dėl kurių gali būti skirtingų nuomonių, yra neatsakyti, todėl jie ir vėl iškils rengiant įstatymą.